

STEFANO M. CINGOLANI (ED.), *PERE III EL CERIMONIÓS. EPISTOLARI. EDICIÓ CRÍTICA*, BARCELONA, EDITORIAL BARCINO, COLECCIÓ ELS NOSTRES CLÀSSICS, 2019, 448 PÁGS. ISBN: 978-84-7226-842-5.

RAFAEL NARBONA VIZCAÍNO
Universitat de València

La recopilació i l'edició de fons documentals inèdits constitueixen una eina fonamental del treball del medievalista, perquè no s'exhumen solament nous testimonis d'arxiu sinó que els materials es distribueixen amb facilitat entre la resta d'investigadors, enriquint altres treballs i obrint un ventall de perspectives noves en el coneixement del passat. No és gens fàcil presentar una edició rigorosa i crítica, ni tampoc fer una selecció dels documents, quan la sèrie bàsica és nombrosa i ja ha gaudit d'alguns precedents parcials, de tarannà temàtic o geogràfic. Ara bé, els registres del riquíssim Arxiu de la Corona d'Aragó sempre ofereixen resultats espectaculars d'aplicació immediata a la investigació, com és el cas del llibre i de la selecció ara ressenyada. La ingent feina escomesa per Stefano Cingolani compta amb una llarga seqüència d'hores de treball, d'un domini assajat des de lluny en el tractament d'aquests materials, d'una fructífera capacitat d'anàlisi i d'un coneixement paleogràfic i filològic que ens endinsa també en el procediment de producció documental de la cancelleria reial. L'edició integral de 326 documents exclusivament escrits en català, però des d'una perspectiva general de la Corona, permet inclús saber si en realitat els documents foren emesos, o no, des de la cancelleria reial. Cal assumir llavors que s'han deixat de banda les lletres escrites en llatí, aragonès, castellà o altres idiomes presents en aquest Estat políglota de la Corona d'Aragó, idiomes emprats depenent sempre del destinatari final de la missiva.

La col·lecció es nodreix de les sèries *Curiae* i *Sigilli secreti* i comprenen el període 1342-1386, és a dir, pràcticament el regnat sencer del Cerimoniós si exclouem els primers anys, entre els que no se han pogut triar informacions rellevants en relació al perfil que es pretén considerar. El recull s'ha proposat acostar-se a la personalitat d'un monarca carismàtic, aprofitant simultàniament la besant pública i la privada, amb el barreig continu en els mateixos registres de cartes intimes i familiars amb d'altres, més nombroses, de caràcter polític i administratiu, dirigides a oficials, ciutats, vassalls o prelats, que signifiquen perfectament les relacions diplomàtiques internacionals. Amb

el rerefons de l'experiència vital d'un regnat complex i carregat de conflictes exteriors i interiors, prorrogat al llarg de cinquanta anys, sobresurt en tots els textos la característica actitud autoritària del rei amb la que tradicionalment s'ha segut presentat, i això sense fer distinció de destinatari. De fet, el continu contrast que Cingolani presenta de la documentació oficial respecte al clàssic relat de les dos cròniques reials, la general, anomenada de Sant Joan de la Penya, i la particular, encarregada, corregida i en part redactada pel mateix rei, és constant i no deixa espai a dubtes. D'altra banda, la major part dels documents editats compta amb el seu propi i immediat comentari, que permet incardinar el fet descrit amb altres documents ressenyats i amb la bibliografia adient, per tal de situar amb precisió aquella informació i afavorir una millor interpretació històrica.

A llarg de la introducció a la col·lecció es presenten alguns trets importants i preliminars a tenir en compte a l'hora de apropar-se al regnat i a la figura del rei, ben referits en els mateixos documents i en les dos cròniques. El record dels avantpassats i les seues gestes; la voluntat heroica i èpica del rei; el gust pel protocol cerimonial per envoltar la seua persona i construir una imatge de majestat; la postura guerrera que pretén ésser cavalleresca; la plena identificació personal amb la corona i amb els territoris sobre els que va regnar; el projecte personal d'augmentar el record i la memòria de la dinastia; la regular citació de textos bíblics i de llibres d'història per sostenir els arguments del seu pensament; el recurs a l'arxiu reial com instrument de govern; o el gust per la lectura i la continua pràctica de l'escriptura pel propi rei; etc., són aspectes que queden perfectament retratats.

La inevitable presentació cronològica ens permet un recorregut successiu pels principals esdeveniments del període, els quals es poden seguir amb la cadència referencial dels fets al llarg dels anys. Des de la previsió de reincorporació del regne de Mallorca a la Corona fins a la fi de qualsevol intent de rehabilitació de la dinastia privativa; les infructuoses i contínues campanyes sardes per dominar l'illa; o la particular actitud reial davant del Cisma de l'Església es perllonguen en el temps. Unes aportacions interessantíssimes són les relatives a les contínues relacions de la Corona amb Castella, des de la col·laboració en la conquesta d'Algecires a l'incompliment dels pactes per Enric II a la fi de la guerra civil, passant per l'estratègia, la geografia, la logística, el reclutament i contractació de tropes, la urgència de fons financeres i les diferents contingències i episodis de la Guerra dels Dos Peres. Menció especial mereix la relació del Cerimoniós amb el seu mig germà, l'infant Ferran, fill d'Alfons el Benigne i d'Elionor de Castella, germana del rei Alfons XI, amb les contínues tensions, coincidència momentània d'interessos i el seu assassinat final per orde reial. També es poden seguir les petjades de les canviants relacions internacionals amb els comtes de Foix, d'Armanyac, o amb les monarquies de França, Anglaterra i Navarra.

Aquesta heterogeneïtat d'assumptes oficials es tracten i es combinen amb les cartes més personals del rei, com aquella orde que dirigí a Bernat Torroella per que no mantingués relacions carnals amb la seua dona, ja que aquesta havia de servir de dida per nodrir a l'infant Joan; aquella altra en la que es fan recomanacions al seu nebot per tenir fills en la seua descendència; la confessió explícita del rei de la seua incapacitat per fer l'amor

en l'últim any de vida; o les diferents cartes endreçades a parents, fills, dones i nores per conèixer o mantenir l'estat de salut.

Família, nissaga i Estat es confonen contínuament en qualsevol de les activitats notificades des de la cancelleria, per exemple, en la recriminació dels comportaments dels infants; en la amenaça continua als oficials que no complien d'immediat les seues ordes, exposats a escoltar i rebre els efectes de la ira reial; o en l'interès per concertar o impedir bodes o combats singulars i duels entre els membres de casals nobiliaris. Un cas paradigmàtic d'acció diplomàtica i familiar va ésser la voluntat reial de reincorporar el regne de Sicília a la Corona amb una múltiple estratègia matrimonial: casà a la filla Constança amb Frederic IV de Sicília; ell mateix contractà el tercer matrimoni amb Elionor, germana del rei; intentà les noces de l'infant Joan amb Maria, hereua del tron sicilià; i finalment, pocs anys després de la seua mort, s'aconseguí legitimar el perseverant propòsit amb l'enllaç entre els dos nets: Maria de Sicília i Martí el jove, fill de Martí l'Humà.

L'agressivitat, l'amenaça o la violència verbal són molt presents en les cartes, circumstàncies que permeten contínuament assumir el caràcter autoritari i irascible del que el mateix rei presumia en la crònica particular del regnat. Les ordes donades, les peremptòries peticions i l'exigència d'immediat compliment dels desitjos regis són habituals en unes cartes que afecten tant a la vida pública com a la privada, amb una reiteració pràcticament desconeguda entre altres membres de la nissaga reial, abans o després del rei en Pere, o en la que després va heretar el tron. L'inicial distanciament, entre pare i el primogènit prompte arribà a materialitzar contínues reprimendes, i inclús un obert enfrontament amb l'argument de les males companyies que assessoraven a l'hereu del tron, en especial gràcies a la personificació del perill en Constança de Perellós, dama de la cort de Violant de Bar, dona de l'infant Joan. La relació directa entre les intrigues de la cort i la oberta bel·ligerància entre els consellers dels dos casals, del rei i de l'infant, donaren lloc al final del regnat a un veritable contrast de personalitats que arribà a incloure l'amenaça de desheretar a l'infant.

En conclusió el recull documental permet seguir amb detall els episodis del regnat des de la perspectiva de govern de la Corona i de l'actitud personal i dinàstica de Pere el Cerimoniós, dos catalitzadors imprescindibles que completament barrejats permeten qualificar en detall les intenses relacions epistolars amb els territoris i amb els protagonistes dels esdeveniments històrics de la part central del segle XIV.

